

Богдан Ю. Завалій¹, Тетяна В. Гринько²

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МОДЕЛЕЙ ФІНАНСУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

У статті представлено комплексне дослідження теоретичних та прикладних підходів до формування моделей фінансування малого та середнього бізнесу (МСП) в умовах посилення цифровізації, воєнної нестабільності та зростаючої потреби в адаптивних фінансових інструментах. Мета дослідження – розкрити теоретичні та прикладні підходи до класифікації, характеристики та реалізації моделей фінансування МСП з урахуванням сучасних технологічних, інституційних та економічних змін. У роботі використано методи порівняльного аналізу, систематизації наукових джерел, логічного та структурного моделювання, а також експертного узагальнення підходів до організації фінансового забезпечення підприємницької діяльності в Україні та за кордоном.

Сформовано уточнене визначення моделей фінансування МСБ як цілісних інституційно-технологічних рішень для забезпечення ресурсної підтримки бізнесу. Надано експертний опис восьми інноваційних моделей (краудфандинг, P2P-кредитування, блокчейн-фінансування, ESG-мікрофінансування, венчурний капітал тощо). Порівняльну таблицю було побудовано за критеріями джерел капіталу, цифровізації, ризикованості та потенціалу впровадження. Проведено аналітичний огляд поточної ситуації в Україні щодо існуючих моделей фінансування МСП. Встановлено, що наявні в Україні інструменти державної підтримки малого бізнесу, зокрема програми «5-7-9%», «e-Work» та окремі цифрові ініціативи, свідчать про поступове збільшення обсягів фінансування підприємницької діяльності. Водночас альтернативні моделі залучення капіталу залишаються здебільшого фрагментованими та не набули системного характеру інтеграції в національну фінансову екосистему.

У висновках наголошується, що моделі фінансування МСП в Україні мають базуватися на синергії державних програм, децентралізованих платформних рішень та інструментів соціального інвестування. Перспективними є гібридні підходи, орієнтовані на адаптивність, прозорість та стійкість фінансових потоків, а також на створення умов для технологічного оновлення підприємницької екосистеми.

Ключові слова: традиційні джерела фінансування, інноваційне фінансування, блокчейн-фінансування, P2P-кредитування, краудфандинг, краудлендинг.

Табл. 2. Літ. 16.

DOI: 10.32752/1993-6788-2025-1-286-113-122

Bohdan Zavalii, Tetiana Grynko

SCIENTIFIC APPROACHES TO FORMING FINANCING MODELS FOR SMALL AND MEDIUM BUSINESSES

The limitation of traditional banking resources, the growth of credit risks and collateral requirements require the search and adaptation of alternative, flexible financing models that meet both local conditions and international trends of sustainable development. The purpose of the study is to reveal theoretical and applied approaches to the classification, characteristics and implementation of SME financing models, taking into account modern technological, institutional and economic changes.

The work uses methods of comparative analysis, systematization of scientific sources, logical and structural modeling, as well as expert generalization of approaches to organizing financial support for entrepreneurial activity in Ukraine and abroad. A refined definition of SME financing models as holistic institutional and technological solutions for providing resource support for business has been formed.

¹ Oles Honchar Dnipro National University. Ukraine.

² Oles Honchar Dnipro National University. Ukraine.

An expert description of eight innovative models (crowdfunding, P2P lending, blockchain financing, ESG microfinancing, venture capital, etc.) was provided. A comparative table was constructed based on the criteria of capital sources, digitalization, riskiness, and implementation potential.

An analytical review of the current situation in Ukraine regarding existing SME financing models was conducted. It was established that the state support instruments for small businesses available in Ukraine, in particular the “5–7–9%” programs, “e-Work” and individual digital initiatives, indicate a gradual increase in the volume of financing for entrepreneurial activity. At the same time, alternative models of capital raising remain mostly fragmented and have not acquired a systemic nature of integration into the national financial ecosystem. The conclusions emphasize that SME financing models in Ukraine should be based on the synergy of state programs, decentralized platform solutions, and social investment instruments. Hybrid approaches focused on adaptability, transparency, and sustainability of financial flows, as well as on creating conditions for technological renewal of the entrepreneurial ecosystem, are promising.

Keywords: traditional sources of financing, innovative financing, blockchain financing, P2P lending, crowdfunding, crowdlending.

Peer-reviewed, approved and placed: 15.04.2025.

Постановка проблеми. Мале та середнє підприємництво (далі - МСП) у сучасній соціально-економічній парадигмі розглядається як системоутворюючий чинник розвитку національних економік, джерело зайнятості, інновацій, податкових надходжень і підвищення регіональної конкурентоспроможності. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (далі - ОЕСД), частка МСП у структурі підприємницького сектору більшості країн перевищує 95%, забезпечуючи до 70% робочих місць і до 60% валової доданої вартості [1]. Незважаючи на визнану роль МСП у забезпеченні макроекономічної стабільності, ключовою стримувальною детермінантою їхнього розвитку залишається обмежений доступ до фінансових ресурсів, що значною мірою ускладнює реалізацію інвестиційних програм, упровадження інновацій, розширення виробництва та вихід на нові ринки [2]. Згідно з оцінками ОЕСД, глобальний дефіцит фінансування МСП перевищує 5,2 трлн дол. США на рік, що становить понад 1,3 обсягу наявного кредитування в цьому сегменті [3].

В умовах трансформаційних змін, спричинених постпандемічною відбудовою, енергетичними і геополітичними шоками, цифровізацією фінансових ринків, особливого значення набуває необхідність формування адаптивних, структурно інтегрованих моделей фінансування МСП, які враховують галузеву специфіку, регіональні особливості, інституційну спроможність фінансових посередників, рівень цифрової зрілості підприємств та потреби різних етапів життєвого циклу бізнесу.

В Україні проблема фінансування МСП має особливу актуальність з огляду на довготривалі економічні дисбаланси, обмеженість традиційних джерел кредитування, високі кредитні ризики, низький рівень фінансової інклюзії в регіонах та деструктивний вплив повномасштабної війни, що триває з 2022 року. У свою чергу, національні інструменти підтримки (програма «5–7–9%», фондів гарантії, державні субсидії) не охоплюють усього спектру потреб підприємств, особливо інноваційно активних, експортно орієнтованих або таких, що функціонують у нестабільних регіонах. У міжнародній практиці спостерігається активний розвиток альтернативних механізмів фінансування, зокрема:

краудфандинг, краудлендинг, факторинг, лізинг, P2P-кредитування, венчурне інвестування, цифрові платформи open banking, використання блокчейн-технологій, embedded finance, токенизовані активи тощо. Проте їх інтеграція у національну фінансову систему потребує розробки науково обґрунтованих моделей, здатних забезпечити інституційну сумісність, регуляторну відповідність, економічну ефективність та ризикорезистентність у довгостроковій перспективі. Таким чином, в умовах економічної турбулентності, загострення конкурентних викликів та необхідності відновлення економіки на засадах сталості та цифровізації, актуальним є комплексне наукове осмислення та систематизація підходів до формування моделей фінансування МСП, які враховують багаторівневу природу фінансової екосистеми, взаємодію суб'єктів публічного і приватного секторів, можливості фінансових інновацій, а також специфіку функціонування МСП у перехідних економіках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній науковій думці проблематика альтернативного фінансування суб'єктів підприємництва розглядається з позицій цифрової трансформації, інституціонального середовища, ризиків та інноваційних можливостей для МСП. Так, зокрема автори Н. І. Астахова, С. М. Юрга та Е. М. Гамзаєв у статті [4] дослідили теоретичні засади функціонування краудфандингових і краудінвестингових платформ як новітніх інструментів фінансування в умовах діджиталізації. Запропоновано авторську класифікацію крауд-технологій, де основний акцент зроблено на потенціал реєр-to-реєр моделей як інструменту децентралізованого доступу до капіталу. Інший автор Д. В. Смолич [5] вивчав альтернативні моделі фінансування суб'єктів підприємництва у нестабільному середовищі, виокремивши три структуровані підходи до побудови таких моделей: децентралізовані цифрові системи, комбіноване державне і приватне співфінансування та інтегровані регіональні фонди розвитку. Науковці Н. С. Носань та В. Г. Мартінович [6] зосередили дослідження на оцінці перспектив використання альтернативних форм фінансування саме для суб'єктів малого підприємництва в Україні. В науковій роботі Л. Л. Кот [7] розглянуто краудфандинг і фандрейзинг як механізми фінансування соціального підприємництва, що є окремим і специфічним сегментом в національній економіці. А. В. Жаворонок [8] у своєму дослідженні проаналізував напрями розвитку пірингового кредитування в Україні, виокремивши технологічні, правові та поведінкові бар'єри.

У науковій статті R. Wang, Z. Lin, H. Luo [10] досліджено вплив блокчейн-технологій на доступ МСП до банківського кредитування. Авторами розроблено теоретичну модель, згідно з якою децентралізований механізм верифікації кредитної історії дозволяє знизити рівень інформаційної асиметрії між позичальником і банком. P. K. Akorsu та D. Agyarong [11] ще у 2012 році запропонували модель мережевого фінансового фонду (SMEs Network Fund) для фінансування МСП у Гані. Дослідження довело, що через механізми самофінансування на основі довіри між підприємствами можна досягнути низьковартісного, децентралізованого залучення капіталу без необхідності застав. У дослідженні M. Hossain, N. Yoshino, K. Tsubota [12] розроблено дві альтернативні моделі сталого фінансування МСП, з фокусом на цифрові та зелені трансформації.

Попри значний науковий інтерес до проблематики фінансування МСП, наявні дослідження демонструють фрагментарність теоретичних підходів і відсутність інтегрованої, універсальної моделі, яка була б адаптивною до умов воєнної економіки, цифровізації та інституційних викликів. Тож дана тема потребує додаткових розвідок.

Мета дослідження. Дослідження спрямоване на теоретичне і практичне висвітлення наукових підходів до формування моделей фінансування малого та середнього бізнесу з наголосом на інноваційних моделях. Згідно мети перед дослідженням постають наступні завдання: сформулювати визначення й надати експертну характеристику моделей фінансування МСБ; здійснити порівняльний аналіз моделей фінансування МСП; зробити аналітичний огляд сучасної ситуації в Україні щодо моделей фінансування малого та середнього бізнесу.

Основні результати дослідження. У сучасних умовах високої економічної турбулентності, цифрової трансформації фінансових ринків і структурної вразливості малого і середнього підприємництва, головного значення набуває ідентифікація й систематизація ефективних моделей фінансування суб'єктів підприємницької діяльності. В умовах обмеженого доступу до традиційних банківських інструментів, зростання вартості запозичень і ризику ліквідності, малий бізнес потребує альтернативних, більш гнучких і децентралізованих механізмів залучення капіталу [5; 6; 10].

Наявна система фінансування МСП в Україні демонструє суттєву залежність від класичних банківських продуктів і державних програм підтримки, тоді як світова практика активно переходить до більш новітніх моделей фінансування - краудінвестингу, P2P-кредитування, блокчейн-кредитних платформ, ESG-орієнтованого мікрофінансування, а також інноваційних фандрейзингових моделей [4; 7; 8; 10–12]. Блокчейн-технології, наприклад, дають змогу формувати прозору репутацію позичальника через розподілені реєстри, що знижує інформаційну асиметрію та кредитне раціонування [10]. У свою чергу, моделі краудфандингу та фандрейзингу дозволяють залучати ресурс без необхідності застави або прибутковості - що є важливим для інноваційних або соціальних проєктів [4; 7].

Згідно з даними Світового банку, щорічна потреба у фінансуванні МСП у країнах, що розвиваються, перевищує 5 трлн дол. США, при тому що обсяг фактичного кредитування є на 60% нижчим [10]. Водночас, за результатами досліджень OECD, у 2023 році саме цифрові фінансові інструменти (краудфандинг, P2P-кредитування, блокчейн-рішення) стали одними з найдинамічніших сегментів фінансового ринку [2].

Вітчизняні дослідження також вказують на перспективність запровадження змішаних моделей, таких як SMEs Network Fund (мережеві фонди внутрішньої підтримки), що базуються на взаємному фінансуванні учасників, без банківського посередництва [11], або державно-приватні платформи грантового типу, що вже апробуються через програми «5–7–9%», а також міжнародні донорські ініціативи [5].

Представлена нижче таблиця 1 систематизує провідні моделі фінансування МСП, надаючи їхні наукові визначення, експертну характеристику, а також посилання на дослідження, в яких ці моделі були обґрунтовані або апробовані.

Таблиця 1. Визначення та експертна характеристика моделей фінансування МСБ, створено автором на основі [4-8;10-12]

№	Модель фінансування	Визначення та експертна характеристика
1	Краудфандинг / краудінвестинг	Краудфандинг - це колективне фінансування проектів чи компаній шляхом невеликих внесків великої кількості осіб через онлайн-платформи. У випадку краудінвестингу інвестори отримують частку в бізнесі або прибуток. Астахова Н.І. [4] вказує, що цей інструмент особливо ефективний для інноваційних стартапів, але залежить від масової підтримки та правової бази.
2	Peer-to-peer (P2P) кредитування	P2P кредитування - це надання позик напряму між приватними особами через спеціалізовані онлайн-платформи без участі банків. Жаворонок А.В. [8] наголошує на високому потенціалі для МСП, однак виділяє недоліки: брак регуляції, ризики дефолту та обмежену практику в Україні.
3	Мережеві фонди фінансування (SMEs Network Fund)	SMEs Network Fund - форма самофінансування, що ґрунтується на об'єднанні підприємств у внутрішню фінансову спільноту. Автори Р. К. Akorsu і D. Aguarong [11] зазначають, що така модель підходить для країн з низьким рівнем банківської доступності, як альтернатива комерційним кредитам.
4	Блокчейн-кредитування	Блокчейн-кредитування базується на застосуванні розподілених реєстрів для фіксації кредитних операцій, що знижує інформаційну асиметрію. R Wang та ін. [10] підкреслюють, що блокчейн дозволяє демонструвати надійність позичальника через відкриті дані, особливо коли відсутнє забезпечення.
5	Платформне мікрофінансування з ESG-рейтингу	Це мікрофінансова модель, що базується на цифрових платформах з автоматизованим аналізом ESG-рейтингів. М. Hossain та ін. [12] вважають її перспективною для «зелених» МСП, оскільки вона поєднує фінансування з оцінкою сталості та соціальної відповідальності.
6	Фандрейзинг для соціального підприємництва	Фандрейзинг передбачає залучення коштів з благодійних чи соціально мотивованих джерел, включно з грантами, пожертвами, соціальними фондами. Кот Л.Л. [7] розглядає його як дієвий механізм фінансування соціального підприємництва, що не орієнтоване на прибуток.
7	Державне співфінансування / гранти	Державне співфінансування включає бюджетні програми, пільгове кредитування та міжнародну допомогу. Смолич Д.В. [5] вказує, що ці інструменти є важливими для підтримки МСП в умовах кризи, однак часто супроводжуються складними процедурами отримання.
8	Бізнес-ангельські та венчурні інвестиції	Венчурні та бізнес-ангельські інвестиції - це фінансування підприємств на ранніх стадіях в обмін на частку в компанії. Носань Н.С. [6] зазначає, що такий інструмент найефективніший для високотехнологічного бізнесу, однак потребує високої інвестиційної привабливості.

раудфандинг, як альтернативне фінансування, широко поширений у світі. Найчастіше таким способом проводять збори в США, ЄС, Великій Британії, Японії. За рік краудфандинг дозволяє зібрати понад 30 мільярдів доларів, а до 2025 року очікується сума понад 1 трильйон доларів [13]. Метод використовують для фінансування мистецьких проєктів, в туризмі, в медичній, соціальній та ІТ-сфері. Загалом успіх проєкту та швидкість збору коштів залежить від унікальності ідеї та детального опису продукту.

На цьому тлі особливої актуальності набуває системне порівняння ключових моделей фінансування МСП за низкою параметрів: джерела капіталу, рівень цифровізації, переваги, ризики, обмеження, а також географія впровадження. Таке порівняння дає змогу ідентифікувати найперспективніші інструменти для їх подальшої імплементації в український фінансово-економічний контекст. У представленій таблиці 2 здійснено порівняльний аналіз восьми провідних моделей фінансування МСП. Кожна з моделей оцінена за критеріями технологічної зрілості, масштабованості, ризикованості, а також національного досвіду впровадження. Зокрема, блокчейн-рішення демонструють найвищий потенціал у зниженні інформаційної асиметрії завдяки децентралізованим цифровим реєстрам [10], тоді як P2P-моделі приваблюють швидкістю доступу до капіталу, але потребують вдосконалення регуляторної бази [8].

Таким чином, наведена таблиця 2 не лише структурує сучасні підходи до фінансування МСП, а й слугує аналітичною базою для формування оптимальної політики фінансової підтримки підприємництва в Україні з урахуванням міжнародного досвіду та цифрових трендів.

Цікаво подивитися на ці моделі з точки зору українського контексту. У 2023 році українські підприємці активно користувалися державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%». З початку року було видано понад 24 тисячі кредитів на загальну суму понад 90 млрд грн. З моменту запуску програми в лютому 2020 року загальна кількість виданих кредитів перевищила 77 тисяч на суму 256 млрд грн.[14]. Крім того, у межах програми «Робота» понад 10 тисяч українців отримали мікрогранти на започаткування або розвиток власного бізнесу, загальна сума яких становила 2,4 млрд грн. [15].

Краудфандинг набуває популярності як альтернативне джерело фінансування для МСП в Україні. Згідно з дослідженням, краудфандинг є перспективним інструментом для залучення коштів на реалізацію бізнес-ідей та соціальних проєктів. В Україні дізналися, що таке краудфандинг лише у 2012, коли започаткували Спільнокошт на базі платформи «Велика Ідея». Найчастіше в такий спосіб реалізують соціальні та мистецькі проєкти (кінофестиваль «Ровер», відновлення Підгорецького замку, акція «Зробимо Україну чистою») [13]. За даними платформи Biggggidea, з 24 лютого 2022 року по 24 лютого 2023 року було отримано 155 заявок на запуск краудфандингових кампаній, з яких лише 42 пройшли модерацию та отримали дозвіл на запуск. Це свідчить про певні труднощі в реалізації краудфандингових проєктів в умовах війни [16].

Таблиця 2. Порівняльна таблиця моделей фінансування МСП,
власна розробка автора

Модель фінансування	Джерело фінансування	Рівень цифровізації	Переваги	Обмеження / ризики
1	2	3	4	5
Краудфандинг / краудінвестинг	Інвестори-учасники платформи	Високий	Низький поріг входу, публічна репутація, швидке залучення коштів	Правова неврегульованість, залежність від масовості
Peer-to-peer (p2p) кредитування	Приватні кредитори на онлайн-платформах	Високий	Швидкість транзакцій, мінімальні вимоги до позичальника	Нерозвинуте регулювання, ризики шахрайства
Мережеві фонди фінансування (SMEs Network Fund)	Самоорганізовані об'єднання МСП	Середній	Внутрішня довіра, спрощене управління ризиками	Обмежений капітал, висока залежність від довіри
Блокчейн-кредитування	Цифрові інвестори, банки через блокчейн-платформи	Високий (використання блокчейну)	Прозорість, мінімізація асиметрії інформації, автоматичний рейтинг	Необхідність цифрової інфраструктури, кіберризики
Платформне мікрофінансування з ESG-рейтингу	Цифрові інвестори з ESG-фокусом	Дуже високий (Big Data, автоматизація)	Інтеграція з екологічною оцінкою, автоматизоване рішення	Потреба в цифровій зрілості, високі вимоги до звітності
Фандрейзинг для соціального підприємництва	Пожертви, благодійні фонди, громади	Середній	Підтримка проєктів з соціальною місією, нефінансові вигоди	Нестійкість потоків фінансування, залежність від емоцій
Державне співфінансування / гранти	Бюджетні програми, донорські фонди	Низький / середній	Доступність для новостворених підприємств, пільгові умови	Бюрократичність, обмеження в масштабуванні
Бізнес-ангельські та венчурні інвестиції	Фізичні або інституційні інвестори	Середній / високий	Підтримка інновацій, стратегічна експертиза	Високі очікування щодо прибутковості

Фінансування МСП в Україні демонструє позитивну динаміку завдяки державним програмам підтримки та зростаючому інтересу до альтернативних

джерел фінансування. Однак, для подальшого розвитку необхідно вдосконалювати законодавчу базу, сприяти впровадженню новітніх технологій та розширювати доступ підприємців до різноманітних фінансових інструментів.

Висновки. На основі проведеного аналізу встановлено, що моделі фінансування малого та середнього бізнесу суттєво трансформуються під впливом цифровізації, кризових явищ воєнного часу, зміни фінансових потреб бізнесу і появи нових технологічних платформ. Дослідження засвідчило, що традиційна банківська модель залишається важливою, проте є недостатньою для забезпечення повного спектра фінансових потреб МСП, особливо в нестабільних або інноваційно активних секторах. Запропонована класифікація та порівняльна характеристика восьми провідних моделей фінансування МСП доводить, що найбільший потенціал в українських умовах мають гібридні моделі: поєднання інструментів краудфандингу, P2P-кредитування, блокчейн-платформ та державного співфінансування. Блокчейн-рішення, зокрема, дозволяють мінімізувати інформаційну асиметрію та підвищити прозорість кредитних історій, а ESG-орієнтоване мікрофінансування створює умови для сталого розвитку екологічно та соціально відповідального бізнесу.

Українська практика останніх років (програми «5–7–9%», «єРобота», пілотні цифрові платформи) демонструє позитивну динаміку фінансової підтримки підприємництва, однак альтернативні моделі поки залишаються недостатньо інтегрованими. Особливо критичною є потреба у розвитку цифрової інфраструктури, вдосконаленні нормативно-правової бази, активізації участі місцевих громад і самих МСП у процесах формування мережових фондів фінансування. Таким чином, формування сучасної, адаптивної до викликів війни та цифрової економіки системи фінансування МСП потребує інтегрованого науково-практичного підходу. Такий підхід має враховувати багаторівневу взаємодію держави, бізнесу, інвесторів, технологічних провайдерів, а також міжнародного досвіду та критеріїв сталого розвитку.

У подальших дослідженнях доцільно зосередитися на моделюванні ефективності альтернативних джерел фінансування в умовах воєнної економіки; розробити алгоритмічні моделі вибору оптимального джерела фінансування залежно від розміру, стадії та галузі підприємства.

1. OECD. Financing SMEs and Entrepreneurs Scoreboard: 2023 Highlights 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-financing-smes-and-entrepreneurs-scoreboard-2023-highlights_a8d13e55-en.html (дата звернення: 24.03.2025)

2. European Commission. Annual Report on European SMEs 2022/2023: SMEs as drivers of green and digital transition. 2023. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/system/files/2023-08/Annual%20Report%20on%20European%20SMEs%202023_FINAL.pdf (дата звернення: 27.03.2025)

3. OECD. Financing SMEs and Entrepreneurs 2024. AN OECD SCOREBOARD. 2024. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/03/financing-smes-and-entrepreneurs-2024_015c0c26/fa521246-en.pdf (дата звернення: 27.03.2025)

4. Астахова Н. І., Іорга С. М., Гамзаев Е. М. Теоретичні аспекти альтернативних джерел фінансування суб'єктів господарювання в епоху діджиталізації: крауд-технології.

Підприємництво та інновації. 2020. Вип. 12. С.89–94. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/313> (дата звернення: 31.03.2025)

5. Смолич Д. В. Альтернативні моделі фінансування суб'єктів підприємництва в умовах нестабільного економічного середовища. Академічні візії. 2024. Вип. 38. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1524> (дата звернення: 31.03.2025)

6. Носань Н.С., Мартинович В.Г. Альтернативні форми фінансування суб'єктів малого підприємництва: перспективи використання в Україні. Економіка та суспільство. 2020. Вип. 21. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/32> (дата звернення: 31.03.2025)

7. Кот Л. Л. Краудфандинг та фандрейзинг як механізми фінансування соціального підприємництва у національній економіці. Проблеми системного підходу в економіці. 2022. Вип. 1. С.123–131. URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/1_87_2022_ukr/20.pdf (дата звернення: 01.04.2025)

8. Жаворонок А. В. Напрями розвитку пірингового кредитування в Україні. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2021. Вип. 1. С.67–75. URL: https://www.reicst.com.ua/pmt/article/view/issue_1_2021_10 (дата звернення: 01.04.2025)

9. Чобіток В., Мацишин М. Формування джерел фінансування розвитку підприємницької діяльності в Україні. Development Service Industry Management. 2024. Вип. 3. URL: <https://dsim.khmnu.edu.ua/index.php/dsim/article/view/173> (дата звернення: 01.04.2025)

10. Wang R., Lin Z., Luo H. Blockchain, bank credit and SME financing. Quality & Quantity. 2019. Vol. 53. P. 1127–1140. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11135-018-0806-6> (дата звернення: 02.04.2025)

11. Akorsu P. K., Agyapong D. Alternative model for financing SMEs in Ghana. University of Cape Coast Institutional Repository. 2012. URL: <https://ir.ucc.edu.gh/xmlui/handle/123456789/5294> (дата звернення: 02.04.2025)

12. Hossain M., Yoshino N., Tsubota K. Sustainable financing strategies for the SMEs: Two alternative models. Sustainability. 2023. Vol. 15(11). URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/15/11/8488>

13. Zen. com. Краудфандинг: що це таке та навіщо потрібен. 2023. URL: https://www.zen.com.ua/blog/business-uk/crowdfunding-definition-and-purpse/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 02.04.2025)

14. Міністерство Економіки України. З початку 2023 року бізнес отримав доступних кредитів на 93 млрд грн. 2023. URL: https://me.gov.ua/News/Detail/cbc12dab-24be-45ae-a5e7-fac657979b8d?lang=uk-UA&title=ZPochatku2023-Roku&utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 03.04.2025)

15. Міністерство Економіки України. Власна справа: У 2023 році понад 10 000 українців отримали гранти від держави на старт або розвиток бізнесу. 2024. URL: https://me.gov.ua/News/Detail?id=1607d96a-e3fb-4cfa-bc08-5839eba1ccc6&lang=uk-UA&title=VlasnaSprava-U2023-Rotsi&utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 05.04.2025)

16. Bggggidea. Краудфандинг в умовах війни. 2023. URL: https://biggggidea.com/practices/kraudfanding-v-umovah-vijni/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 05.04.2025)

1. OECD. (2023). Financing SMEs and Entrepreneurs Scoreboard: 2023 Highlights. Available at: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-financing-smes-and-entrepreneurs-scoreboard-2023-highlights_a8d13e55-en.html (date of access: 24.03.2025)

2. European Commission. (2023). Annual Report on European SMEs 2022/2023: SMEs as drivers of green and digital transition. Available at: https://single-market-economy.ec.europa.eu/system/files/2023-08/Annual%20Report%20on%20European%20SMEs%202023_FINAL.pdf (date of access: 27.03.2025)

3. OECD. (2024). Financing SMEs and Entrepreneurs 2024. An OECD Scoreboard. Available at: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/03/financing-smes-and-entrepreneurs-2024_015c0c26/fa521246-en.pdf (date of access: 27.03.2025)

4. Astakhova N.I., Iorga S.M., Hamzaiev E.M. (2020). Teoretychni aspekty alternatyvnykh dzherel finansuvannia subiektiv hospodariuvannia v epokhu didzhitalizatsii: kraud-teknolohii. [Theoretical aspects of alternative sources of financing economic entities in the era of digitalization: crowd-technologies]. Pidprijemnytstvo ta innovatsii, no. 12, pp. 89–94. Available at: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/313> (date of access: 31.03.2025)

5. Smolych D.V. (2024). Alternatyvni modeli finansuvannia subiektiv pidpriemnytstva v umovakh nestabilnogo ekonomichnogo seredovyschcha. [Alternative models of financing business entities in an unstable economic environment]. *Akademichni viziri*, no. 38. Available at: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1524> (date of access: 31.03.2025)
6. Nosan N.S., Martinovych V.H. (2020). Alternatyvni formy finansuvannia subiektiv maloho pidpriemnytstva: perspektivy vykorystannia v Ukraini. [Alternative forms of financing small business entities: prospects for use in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 21. Available at: <https://economyandso-ciety.in.ua/index.php/journal/article/view/32> (date of access: 31.03.2025)
7. Kot L.L. (2022). Kraudfandynh ta fandreyzyng yak mekhanizmy finansuvannia sotsialnogo pidpriemnytstva u natsionalnii ekonomitsi. [Crowdfunding and fundraising as mechanisms for financing social entrepreneurship in the national economy]. *Problemy systemnogo pidkholu v ekonomitsi*, no. 1, pp. 123–131. Available at: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/1_87_2022_ukr/20.pdf (date of access: 01.04.2025)
8. Zhavoronok A.V. (2021). Napriamy rozvytku pirynhovo kredyтуvannia v Ukraini. [Directions of peer-to-peer lending development in Ukraine]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: ekonomika ta upravlinnia*, no. 1, pp. 67–75. Available at: https://www.reicst.com.ua/pmt/article/view/issue_1_2021_10 (date of access: 01.04.2025)
9. Chobitok V., Matsyshyn M. (2024). Formuvannia dzherel finansuvannia rozvytku pidpriemnyt'skoi diialnosti v Ukraini. [Formation of sources of financing entrepreneurial activity development in Ukraine]. *Development Service Industry Management*, no. 3. Available at: <https://dsim.khmnu.edu.ua/index.php/dsim/article/view/173> (date of access: 01.04.2025)
10. Wang R., Lin Z., Luo H. Blockchain, bank credit and SME financing. *Quality & Quantity*. 2018. Vol. 53, no. 3. P. 1127–1140. URL: <https://doi.org/10.1007/s11135-018-0806-6> (date of access: 02.04.2025).
11. Akorsu P.K., Agyapong D. (2012). Alternative model for financing SMEs in Ghana. *University of Cape Coast Institutional Repository*. Available at: <https://ir.ucc.edu.gh/xmlui/handle/123456789/5294> (date of access: 02.04.2025)
12. Hossain M., Yoshino N., Tsubota K. (2023). Sustainable financing strategies for the SMEs: Two alternative models. *Sustainability*, vol. 15(11), article 8488. DOI: <https://doi.org/10.3390/su15118488>
13. Zen.com. (2023). Kraudfandynh: shcho tse take ta navishcho potriben. [Crowdfunding: what it is and why it's needed]. Available at: <https://www.zen.com/ua/blog/business-uk/crowdfunding-definition-and-purpose> (date of access: 02.04.2025)
14. Ministry of Economy of Ukraine. (2023). Z pochatku 2023 roku biznes otrymav dostupnykh kredytiv na 93 mlrd hrn. [Since the beginning of 2023, businesses have received UAH 93 billion in affordable loans]. Available at: <https://me.gov.ua/News/Detail/cbc12dab-24be-45ae-a5e7-fac657979b8d?lang=uk-UA> (date of access: 03.04.2025)
15. Ministry of Economy of Ukraine. (2024). Vlasna sprava: u 2023 rotsi ponad 10 000 ukraintsiv otrymaly granty vid derzhavy na start abo rozvytok biznesu. [Own business: in 2023, over 10,000 Ukrainians received state grants to start or develop a business]. Available at: <https://me.gov.ua/News/Detail?id=1607d96a-e3fb-4cfa-bc08-5839eba1ccc6&lang=uk-UA> (date of access: 05.04.2025)
16. Bigggidea. (2023). Kraudfandynh v umovakh viiny. [Crowdfunding under wartime conditions]. Available at: <https://bigggidea.com/practices/kraudfanding-v-umovah-viiny> (date of access: 05.04.2025)